

Zümrüt'ten akisler

A. M. C. Şengör

Bir bilim perisinin ardından: Jale İnan (1914-2001)

Sabah sabah (27 Şubat 2001) babam aradı: "Jale İnan ölmüş, cenazesi herhalde yarı kalkar. Haberini olsun" dedi. Jale İnan'ın ben oğlu Hüseyin İnan sayesinde tanıştım. Hüseyin, ailemizin lise çağlarından beri dostudur. Beni İTÜ ailesine ilk takdim eden, babasının öğrencisi olan Prof. Dr. Erdoğan Şuhublü'ye tanıştıran, bir yerde Türkiye'de kalarak bilim yapmama neden olan en önemli kişilerden biridir.

Hüseyin'in babası Mustafa İnan'ın ise burada tanıtılmaya hiç ihtiyacı yok. İTÜ'nün bu efsanevi hocası hiç kuşkusuz Türkiye'de adı en çok bilinen bilim adamıdır. Adana'da bir posta memurunun oğlu olarak pek mütevazı şartlarda dünyaya gelen Mustafa İnan, büyük zekâsı, muazzam yetenekleri ve eşsiz kişiliği ile toplum içinde hızla yükselerek öğrencilerinin, meslektaşlarının ve ülusunun gönlünde taht kurmuş büyük bir insandı. Ben bugün İTÜ'de gönlümce bilim yapıbiliyorsam, O'nun inşasına çok emek verdiği bir gelenek sayesinde yapıbiliyorum; başanlanmanın ardından O'nun teşvik edici elini hissediyorum.

Hüseyin'in bir de annesi vardı. Mustafa İnan'ın hanımı, Mustafa İnan gibi bir erkeğin arkasında nasıl bir eş beklersiniz? Hanım hanımak, eşinin çorbasını yapan, çocuklarına bakan, evini çekip çeviren, kocasına huzurlu, rahat bir çalışma ortamı sağlayan bir Türk hanımı. Beklenti buraya kadar doğru, fakat gerçeğin çok, hem de çok gerisinde kalıyor. Çünkü Hüseyin'in annesi iyi bir eş ve iyi bir anne olmanın yanında bir bilim kadınıydı da. Ve—şimdi sıkı durun—kocası büyük Mustafa İnan'dan daha büyük bir bilim insanı! Rahmetli Mustafa Hoca, kendini mükemmel öğretmenliğe vermiş, üniversitesini bilimle tanıştırmaya, çevresine bilim ve entellektüel yaşam zevki vermeye çabalarken, bizzat bilgi üretimine eşi kadar yer verememiş bir kişiydi. Jale Hanım ise, konusu olan klâsik arkeolojiye pek çok uluslararası düzeyde eser vermiş, hem kendi hem de ülkesinin adını bu dalda duyurmuş büyük bir otoriteydi.

Köklü bir İstanbul ailesinin çocuğu ve Müzeler Müdürü Aziz Ogan gibi engin kültürlü aydın bir babanın kızı olan Jale İnan ömrü boyu önce kocasının ve oğlunun mutluluğunu temin eden iyi bir eş ve anne, sonra da bilim dünyasına parmak ısırtan büyük bir bilim insanı olmuştur.

Anadolu ve İstanbul kültürlerinin biraraya geldiği ailesinin iç harmonisini eşiyile birlikte kuran ve eşinin yücelmesinin en önemli faktörlerinden biri olan Jale Hanım, temsil ettiği Türk kültüründen ökip batı uygarlığı içinde parlayan bir yıldız olmayı da pek üstün düzeyde başaranlardandı. Keskin zekâsına ve müthiş hafızasına hayran olmamak elde değildi. Babasının 1932'de yazdığı bir mektuba ihtiyacım olduğu zaman yüklüğe kaldınmış evrak sandıklarının içinden onu nasıl şıp diye bulduğunu asla unutamam. Bir Büyük İskender resmine gerek duyduğumda artık beyninin tüm emirlerine itaat etmeyen, Parkinson hastalığının amansız pençesindeki bedenine rağmen "beni masama götür, orada hemen bulurum" dedikten sonra gerçekten düzenli klasörlerinin birinde istediğim ve kendi keşfettiği ve kazıp çıkardığı, dünyada mevcut en güzel İskender heykeli-nin resmini hiç aranmadan buluvermesi gerçekten görülecek bir şeydi.

Jale İnan'ın meslektaşları O'nun hakkında çok şeyler yazıp çizeceklerdir. Korkanım gene batılılar kendi vatandaşlarından daha iyi değerlendireceklerdir Jale Hanım'ın yaşamını. Ancak O'nun, Türk ülusunun Panteonunda büyük Atatürk'ün kollanını açarak karşılayacağı, başına basacağı, Türk ülusunun uygarlık savaşında Jale İnan'ın cepheyi ne denli ilerilere taşıdığını düşünerek "Hoşgeldin Jale, ulusun sana minnettardır" diyeceği yüce vatandaşlarımızdan biri olduğunda herkesin fikir birliği ettiği muhakkaktır.

Peki ya limitler?

En iyi malzeme ve en iyi çalışma yöntemleriyle. Maurice Greene, Michael Johnson ya da genetik açıdan yetenekli başka bir atlet en fazla ne kadar hızlı koşabilir? 1976 yılında Gideon Ariel bu soruyu ele aldı. Özellikle kısa mesafe koşusu ve atlama gibi güç sporları üzerine odaklandı. Çünkü ona göre Newton mekaniği ile en kolay analiz edilebilecek olanlar bu spor dallarıydı. "Güç sporlarında kemiklerin ve kasların mukavemeti gibi anatomik kısıtlamalarımız vardır. Bir noktaya gelince, belirli bir kuvvet düzeyinde, insan bedeni dayanamaz. Ya bir kemik kırılır ya da bir tendon dışarı fırlar". "Kemiklerin dayanımı, bağlayıcı dokuların dayanımı gibi değerleri gösteren çok çeşitli araştırma enstitülerinin verilerini kullanıyoruz". Ariel daha güvenli sonuçlar elde etmek için, kestirimlerini yüzde 20 oranında artırdı ve kırılma noktasını ölçtü. Araştırmacı, hiç kimsenin 100 metreyi 9.6 saniyenin altında koşamayacağını, 2.5 metreden daha yüksek bir çitayı aşamayacağını; gülleyi ise 23 metre 11 santimden daha uzağa fırlatamayacağını öngördü.

Mekanikten çok fizyolojiye dayalı olan, dayanıklılık gerektiren spor dallarındaki limitleri

saptamak ise daha da zor. Çünkü fizyolojik limitleri ölçmek için metabolizmayı hücre düzeyinde ayrıntılı olarak kavramak gerekiyor. Ariel bu sporlar için, "Limitlere dayandığımız konusunda emin değilim" diyor. Ona göre 16000 metrede, her 1600 metreyi dakikanın altında koşabilen bir atlet doğru bir antrenman ile rekorları alt üst edebilir. Sonuçta, insan performansını belirlemeye giren birçok kişi, eninde sonunda atletlerin becerileri ile insan bedeninin güçleri karşısında aciz kalıyor. Indiana Üniversitesi'nden spor psikoloğu John S. Raglin, "Atletizm üzerinde çalışmaya başladığınızda, bunun can sıkıcı ölçüde karmaşık bir konu olduğunu görüyorsunuz" diyor. "Temel performans, 'daha yüksek', 'daha hızlı', 'daha uzun' gibi kavramlarla açıklanabilecek denli basit bir mesele değil. Denklem bir sürü değişken giriyor. Birçok durumda olayların ancak temelini anlayabiliyoruz. Daha alacağımız çok uzun bir yol var". Kasacan öngörülmemen gelecekte kırılacak rekorlar bizi hâlâ bekliyor.

Turgut Güler

Kaynak: Scientific American

Dr. Doç. Dr. NESE ATIL'E ulaştırılmak üzere

Boğaziçi Üniversitesi

Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi

Jale İnan Arşivi

JALBIO0100604